

FORORD

Hvorfor lykkes ikke byutviklingen, selv med gode intensjoner? Forordet trekker opp bokas perspektiv og ambisjon: bedre byer for mennesker, ikke bare for regelverk. Her forklares hvorfor by- og stedsforming er valgt som ståsted – og hvorfor kritikk er nødvendig.

Perspektiv

Planlegging er en uendelig kompleks prosess. Ingen makter å se alle sammenhenger og alle mekanismer som driver samfunnshjulet. Derfor begynner man fort å forenkle sammenhenger og mekanismer ned til et fattbart nivå. Faren med disse forenklingene er at de få faktorene man får øye på og tar tak i, er de aller drøyeste forenklingene. Det kan føre til at babyen (som man ikke ser) blir kastet ut med badevannet.

Boka søker å vise kompleksiteten i all byutvikling. Ambisjonen er å få fram en mer helhetlig forståelse av hva som skal til for å lykkes. Bokas utgangspunkt og ståsted er faget *By- og stedsforming*.

All kunnskap bygger på annen kunnskap, stein på stein. Noen ganger, som i deler av denne boka, er det snakk om bruk av enkel matematikk. Effekten av layout og bebyggelsens iboende egenskaper lar seg beskrive med noen enkle regnestykker. De beskriver fakta, ikke synsinger, som planfaget er altfor mye preget av.

Man skal ikke synse, man skal vite og kunne. Det er flere feller synserne kan gå i: De lar seg gjerne fascinere av det overforenklete og kunnskapsløse, eller de faller for det politisk korrekte. Da hjelper verken fakta eller alternative tankebaner. Ja, det er trygt i flokken, men klok blir man ikke av å være der. Man skal tenke selv og vokte seg for samtidens populære «vedtatte sannheter» om sammenhenger. De er nesten alltid overforenklet. Med kunnskap og innsikt kommer man nesten alltid i mål, så lenge man evner å tenke nye tanker og stille spørsmål. «Stay Hungry. Stay Foolish.»¹

Bakgrunn

Denne boka er en blanding av kunnskap, innsikt og teori som er utviklet over en årrekke, samt nye bidrag til forståelse av by- og stedsforming. Den forklarer dagens situasjon og gir en ledetråd for hva som er viktig når man planlegger og utvikler byer som by, og ikke drabantbyaktige «greier» som få vil ha, og som i tillegg fungerer dårlig. Ny kunnskap krever at man er åpen, evner å tenke nye tanker og ser den andre parten. Man er aldri i mål. Temaene er vist i kapittelinnstillingen, men kan kort oppsummeres:

- Historie – hvorfor det har blitt som det er. Både faglige og administrative årsaker blir beskrevet.
- Infrastruktur – gatene tegner byen og strukturerer den i hundrevis av år. Vi må tenke lenger enn de rene trafikktekniske innfallene som preger dagens situasjon.
- Regulering – hvordan regulere slik at by blir by og ikke noe helt annet.
- Arkitektur – bygninger skal snakke sammen, og mennesker trenger variasjon og mangfold.
- Lovverk – dagens sektormyndigheter og lovverk er et sammensurium av ideelle miljøkrav som i sum skaper noe annet enn byutvikling og byvekst. Vi får de omgivelser som lover og regelverk skaper.

Boka har en helhetlig tilnærming til både planlegging og arkitektur – den argumenterer for at byformingsaspektet, som i dag stort sett er fraværende, må inn i planlegging og utforming av våre omgivelser.

Kontekst

Boka tar et oppgjør med dagens virkelighet, men ikke blindt. Det finnes mye kunnskap om hvordan man skaper bymessige, stimulerende og mangfoldige omgivelser. Den er ikke en del av arkitekturopprøret, men forklarer hvorfor det har oppstått. Så langt har dette opprøret vært mye objektbasert – pent kontra stygt (og hva er nå egentlig det?). Byplanoppgjøret er en bok om å ville byen, og om å sette arkitektur inn i sin sammenheng. Arkitektur er en del av et hele, – stedet, og er et faglig fundament for den utvidede diskusjonen som må komme. Det er med dagens lovverk og planpraksis man skaper de omgivelsene vi ikke liker. Alt dette er et resultat av modernismens gjennomslag for over 100 år siden. Samspillet mellom arkitekter og byplanleggere fungerer dårlig. Boka tar tak i dette og beskriver de endringsprosessene vi må igjennom. Det store gapet mellom forventningene til, og resultatene av vår tids byutvikling kan bare føre en vei, til det bedre.

Formål og målgrupper

Formålet er å tilføre og utvikle og påvirke samfunnsdebatten. Boka er ikke skrevet for en spesiell menighet; den er tverrfaglig. Målgruppene er mange:

- Arkitekter
- Planleggere
- Geografer
- Landskapsarkitekter
- Veiingeniører
- Politikere
- Allment interesserte

Teksten er etter beste evne vasket fri for utpreget faglige formuleringer og beskrivelser. Man må ikke være fagperson for å forstå. Ambisjonen er klar tale. Faglitteraturen er ofte forurenset med språkbruk som gjør innholdet utilgjengelig for alle utenfor den innvidde menighet (og den er ikke alltid like innvidd, den heller).

Boka handler om byens fysiske form og hva som gjør en by til by, både visuelt og funksjonelt. De ulike faktorene samspiller på komplekse måter, og ingen kan forstå alle sammenhenger, effekter og konsekvenser. Det hindrer oss likevel ikke i å prøve å forstå hva en by er, og hva som skaper byens sjel.

I boka er det enkelte gjentakelser, dette ut ifra følgende:

- Ikke alle leser hele boka, bare enkeltkapitler.
- Ikke alle leser, men ser på illustrasjoner og billedtekst.

Omfanget av gjentakelser er holdt til et minimum av hensyn til de som leser hele boka.

Kilder

Der jeg har brukt egne arbeider som rapporter, håndbøker og fagbøker, har jeg bearbeidet tekstene for å gjøre budskapet så enkelt, forståelig og tydelig som mulig.

Litteraturlista viser nøkkellitteraturen jeg har lest. Mitt fagbibliotek inneholder ca. 1 000 bøker: rundt 700 av dem har jeg lest. Resten er oppslagsverk. Av de 700 har jeg ført opp dem som har betydd mest for min forståelse av temaet. Tittlene er satt i rekkefølge etter hvor viktige de har vært for mitt arbeid med denne boka.

Boka kan leses fra perm til perm eller som enkeltkapitler hver for seg. Den som ønsker å få en samlet forståelse av temaet, bør lese boka forfra.

Inspirasjon

Lista over personer som har påvirket meg og min tenkning, er lang. Jeg velger å begrense meg til en håndfull personer som i særlig grad har preget min faglige utvikling: Drew Mackie (Urban Design), Morris Grey (Urban Design), Egil Lundebrekke (Veiingeniør), Jørn Reinsborg (veiingeniør), Jan Gehl (byforming) og Jane Jacobs (planteoretiker, forfatter og aktivist).

Ansvar og rettigheter

Der kilder ikke er oppgitt, er det snakk om egne tegninger og foto utført av Knut Selberg personlig eller Selberg Arkitekter AS. Materialet i boka er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Henvendelser om bruk av materialet kan rettes til Knut Selberg. For enkelte illustrasjoner har det vært umulig å finne fram til eller oppnå kontakt med rettmessig copyright-innehaver. Hvis jeg på denne måten har krenket opphavsretten, er det skjedd ufrivillig og utilsiktet. Rettmessige krav i denne forbindelse vil bli honorert som om det var innhentet tillatelse på forhånd.

Jeg håper boka blir til glede for alle som leser den.

Trondheim, mai 2026

Knut Selberg

På vei til et møte...

Tegning av Marianne Selberg på en sprittavle på kontoret en travel ettermiddag.

Noter: Forord

1. "Stay Hungry, Stay Foolish": Steve Jobs 2005 Stanford Commencement Speech.